

Co nového na Kývalce

Vedle chovu se pokusný včelín podílí i na výzkumu

Včelnice i včelaři nabírají v zimě síly na další sezonu

Pokusný včelín Kývalka, jedno ze šesti detašovaných pracovišť Výzkumného ústavu včelařského v Dole, najdete přímo u exitu 182 naší nejstarší dálnice D1. Ale napoprvé ho asi budete hledat s obtížemi, leží totiž dole u dálnice v zarostlém zářezu. Je třeba odbočit z dálnice na 182. kilometru směr Popůvky na silnici Rosice-Brno a u samoty Kývalka sjet po rozbité asfaltové cestě dolů k bráně do areálu.

První informace o budování včelína na Kývalce pocházejí z poloviny 50. let minulého století. Jako student tu při budování pomáhal Ing. Vladimír Veselý, pozdější ředitel Výzkumného ústavu včelařského. V roce 1957 přešel včelín na Kývalce do správy VÚVč v Dole. Areál včelína ovšem zasahoval do tělesa nově budované dálnice, a tak se budovy i včelstva v letech 1970–71 stěhovaly výše do uměle vytvořeného zářezu. To už bylo za působení Ing. Josefa Janouška, který zde spolu se svou manželkou Janou pracoval v letech 1966–2004.

Ale po přestěhování se objevily komplikace, když včelstva trpěla silným větrem přicházejícím od západu z Boskovické brázdy. Tento problém nakonec odstranila výsadba stromů a keřů, provedená ve spo-

lupráci s místními lesníky, která za 45 let areál dokonale ukryla před zraky kolemjdoucích včelařů. Od roku 2004 je vedoucím včelína Ing. Oldřich Veverka.

Hlavním posláním pracoviště na Kývalce je plemenitba včel, tedy rozchov matek včely kraňské, konkrétně linie Singer. Dodáváme inseminované matky do poloviny sítě šlechtitelských chovů a odtud míří jejich dcery do vašich včelnic a včelínů. Singrovka, jak jí včelaři lidově říkají, je velmi mírná včela s velkou plodností, vytváří silná včelstva a dobře využívá ranou i pozdní snůšku. V České republice je asi nejrozšířenější linií včely kraňské.

Celkem na Kývalce každý rok odchováváme přes 200 inseminovaných matek, 400–500 přirozeně spářených výběrových matek a několik desítek oddělků. K tomu slouží

plemenná základna 130 včelstev, chovaných v zateplených úlech na rámkových mírách 39 × 24 a 37 × 30, umístěných kromě Kývalky i na dalších čtyřech stanovištích.

Další významnou oblastí naší práce je produkce otevřených a zralých matečnicků. Tento prodej fungoval velmi dobře už za Ing. Janouška. V současné době připravujeme pro včelaře v průběhu května a června několik tisíc matečnicků

Dobová fotografie z období přesunu včelína na nové místo

ročně. Vedle odběrů pro drobné včelaře jde často o dodávku matečnicků pro celou základní organizaci: včelaři se domluví na společném termínu podle stavu a rozvoje včelstev, objednají dohromady matečnický podle jednotlivých požadavků a poté pro ně vyšlou svého zástupce. Získají tak kvalitní plemenný materiál pro tvorbu oddělků. Co neumíme ovlivnit, je to, s jakými trubci se vyhlíhlé matky spáří. Protože se trubec vyvíjí z neoplozeného vajíčka, jeho budoucí genovou výbavu si nese matka už v matečnicku bez ohledu na to, s kým se spáří. Při opakovaných odběrech matečnicků řadu let po sobě vidíme postupné zlepšování trubčí populace v daném místě.

I když jsou matky linie Singer u nás velmi oblíbené, je zapotřebí se snažit udržet pestrost naší včely. Správnou cestou není vyměnit vše za matky stejného původu, ale snažit se udržet a rozchovávat svůj místní osvědčený materiál. Pokud se vám na včelnici některé včelstvo mimořádně líbí co do vlastností, výnosu medu a vitality, zkuste rozchovávat jednoduchým způsobem tento svůj plemenný materiál. V období plného rozvoje včel, např. v první polovině květu řepky, zkuste z vybraného včelstva přelarovit čtyřdenní larvičky do připravené matečnickové lišty, vložte ji nad mřížku do medníku silného produkčního včelstva, kam přeložíte z plodiště dva plásty otevřeného plodu. Po jedenácti dnech ve stadiu zralých matečnicků vytvořte dvourámkové oddělky zavičkováného plodu s jedním zásobním plátem a zralým matečnickem. Ideální nádobou na oddělky jsou pěti až šestirámkové plemenáče nebo rezervní nástavky na nízkém dnu, které přehradíte posuvnou přepážkou pro omezení tepelných ztrát.

Nová Metodika kontroly zdraví pro rok 2021 sice z pohledu tlumení nákaz představuje krok zpátky, ale současně umožňuje každému včelaři převést nově vytvořené oddělky o 5–10 km, aby zamezil ztrátám

létavek. Oddělky po rozkladění matky potřebují ke svému rozvoji mírnou snůšku nebo podněcování. Odměnou nám jsou vitální krásná včelstva s mladou matkou, která můžeme použít buď na výměny matek, nebo na doplnění stavu. Hlavní úskalí popsáno chovu matek bude pro řadu z nás přelarování – zde doporučuji absolvovat některý kurz chovu matek ve vašem okolí (až nám to koronavirová doba dovolí) nebo poprosit o pomoc některého mladšího rodinného příslušníka s lepšíma očima a jistou rukou.

V oblasti výzkumu mimo ověřování účinnosti léčiv z produkce VÚVč Dol a hledání nových nosičů se podílíme na projektu QK1910286 NAZV Mze Efektivní postupy a strategie pro zvládání včelích chorob a udržitelný chov včelstev. Proto bylo vytvořeno zvláštní pokusné stanoviště mimo dolet včel s dostatečnou prostorovou izolací od okolních včelařů, kam byla na jaře 2019 umístěna včelstva s vysokým počátečním napadením roztoči. Tato včelstva se pravidelně taxují každých 14 dnů co do síly a množství plodu, napadení roztoči se ověřuje metodou otřepu práškovým cukrem. Vědci z Masarykovy univerzity v Brně, Univerzity Palackého v Olomouci, Výzkumného ústavu veterinárního lékařství a našeho Výzkumného ústavu včelařského si odtud odebírají vzorky v různých stádiích poškození včelstev varroázou, aby sledovali dynamiku imunitních a fyziologických reakcí, napadení viry a nosemozou.

Z pohledu včelařské zootechniky je na těchto pokusných včelstvech krásně vidět, jaký je v daném roce tlak varroázy. Včelstva se díky nulové konkurenci včel v okolí a nadbytku pylu intenzivně rozplodují a v období letního slunovratu mají 130–160 dm² plodu. Během léta začne narůstat napadení až na hodnoty tisíců roztočů, na podzim při otřepu práškovým cukrem bývá na 800 dělnicích 150–400 roztočů. Virus deformovaných křídel se projeví až dva až tři týdny před kolapsem

včelstva. V silně varroázním roce 2019 zkolabovala všechna včelstva v pokusu v období září až prosince, úly zůstaly plné zásob, stejně jako u řady včelařů v České republice. V roce 2020 v nově založeném pokusu uhynulo zatím jedno včelstvo, ostatní se i přes napadení tisícovkami roztočů zřejmě dočkají jara. Potom ovšem můžeme čekat velmi rychlý kolaps.

V současné době však vidím velkou hrozbu pro české včelaření také v nekontrolovatelném šíření včely buckfastské na našem území. Varroázní úhyny nebo pořizování nových včelstev začínajícími včelaři vede k nákupu velkého množství oddělků a matek. Bohužel na území jižní Moravy (ale současně i na celém území České republiky) zaznamenáváme v posledním roce prudký nárůst oddělků s dělnicemi s výraznými oranžovými proužky na zadečku, které jsou prodávajícími vydávány za zvláštní linie včely kraňské. V řadě případů ovšem jde o hybridy, nebo přímo o včelu buckfastskou. Cestou oplozování matek na trubčích shromaždištích se tyto geny začnou šířit do okruhu zhruba pěti kilometrů okolo stanoviště těchto včel a začne docházet k výrazným změnám doprovodných vlastností našich včel. Proto apelujeme na všechny naše včelaře: při koupi oddělků čtěte vidět, jaké včely ve skutečnosti kupujete. Při výskytu oranžových proužků u dělnic provádějte ve svých včelstvech to, co dělali naši předkové (tzv. šlechtění na barvu) a nahrazujte okamžitě matky v takovýchto úlech matkami včely kraňské. Nenechme si zkazit práci desítek let našich předních chovatelů na rozšíření včely kraňské.

Přejme si vzájemně, abychom se mohli v novém roce potkávat bez omezení na různých včelařských akcích a aby tento rok byl pro včely i včelaře příznivější než ten minulý. Rádi vás uvítáme u nás na Pokusném včelínu Kývalka.

Ing. Oldřich Veverka
olda.veverka@gmail.com

Takto vypadá pohled na plást se včelami, jejichž matka je křížencem kraňské a buckfastské včely

Experimentální stanoviště slouží ke sledování vlivu varroázy na změny imunitních a fyziologických parametrů včelstva